

УДК 343.43

А. В. Андрушко
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права і процесу
Ужгородського національного університету

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПРОТИДІЯ ВИКРАДЕННЮ ЛЮДЕЙ У США

Кримінальний кодекс (далі – КК) України у ст. 146 передбачає відповідальність за незаконне позбавлення волі або викрадення людини. На відміну від кримінального законодавства, що діяло на території України раніше, чинний КК встановлює відповідальність за викрадення будь-якої людини, незалежно від її віку, статі та інше. Водночас чимало питань, пов'язаних із відповідальністю за вказане діяння, продовжують залишатися дискусійними. Так, у науковій літературі триває полеміка стосовно доцільності чи недоцільності виокремлення у КК статті про викрадення людини, дискутуються критерії розмежування незаконного позбавлення волі та викрадення людини тощо. Очевидним видається той факт, що переконлива відповідь на ці та інші запитання навряд чи можлива без вивчення зарубіжного досвіду кримінально-правової протидії таким посяганням. У цьому контексті звертає на себе увагу багатий досвід США, кримінальному законодавству якої давно відоме таке діяння, як кіднепінг.

Проблеми кримінальної відповідальності за незаконне позбавлення волі та викрадення людини розглядалися у наукових працях В.І. Борисова, О.О. Володіної, Я.Г. Лизогуба, А.С. Політової, М.І. Хавронюка, С.Д. Шапченка та інших дослідників. Водночас доводиться констатувати, що відповідний зарубіжний досвід (зокрема досвід США) у справі протидії таким посяганням вивчений недостатньо.

Тому **метою статті** є дослідження особливостей кримінально-правової протидії викраденню людей у США.

Варто наголосити на тому, що викрадення людини (kidnapping) у кримінальному праві США розглядається як одне із найнебезпечніших посягань проти особи [1, с. 347; 2, с. 360].

Протягом досить тривалого часу американськими судами викрадення людини (як правило, дитини) розглядалось як форма незаконного позбавлення свободи, що заслуговує на більш суворе покарання. Обтяжуючою обставиною при цьому вважалося перевезення викраденої людини до іншої країни чи з одного штату до іншого. Дослідники відзначають, що в США було вчинено більш ніж сто аналогічних злочинів (як правило, з метою отримання викупу), перш ніж вони були визнані специфічним видом кримінальної діяльності. До того ж, якщо спершу такі злочини де-

більшого вчинялись ситуативними злочинцями, то з часом на зміну їм прийшли добре підготовлені професіонали. Викрадення людей і подальше вимагання викупу за їх звільнення стало бізнесом організованих кримінальних угруповань, котрі користувалися недосконалістю тогочасного законодавства і недостатньою увагою до цієї проблеми з боку суспільства та держави [3, с. 264–265]. Крім того, сім'ї потерпілих від цього злочину нерідко не зверталися до поліції, воліли заплатити викуп, аби не ризикувати життям своїх близьких. Через це частина таких посягань залишалась латентною [3, с. 266].

Ініціативу передбачити самостійну відповідальність за кіднепінг вперше проявили мешканці міста Сент-Луїс (штат Міссурі), де викрадення людей траплялися найчастіше. У 1931 році представники Торгової палати Сент-Луїса, мер, шеф поліції та громадські діячі створили комітет, покликаний звернути увагу федеральних законодавчих органів на цю проблему [3, с. 265]. Було розроблено кілька відповідних законопроектів, які широко обговорювались у суспільстві. Найбільш дискусійним стало питання про покарання, на яке заслуговує цей злочин. Так, якщо Сенат США прийняв закон, який не передбачав смертної кари за вчинення цього діяння, то Палата представників прийняла закон, який за викрадення людини встановлював смертну кару, хоча передбачалося, що журі може винести вердикт про помилування або рекомендувати покарання у вигляді довічного позбавлення волі [3, с. 266].

Проти цього закону виступила опозиція, яка розділилась на дві фракції. Одна з них погоджувалась із законом, але була проти смертної кари. Інша, численніша, повністю не схвалювала закон, оскільки він давав право федеральним органам впливати на владу штату в питаннях охорони правопорядку. Попри вказані розбіжності, у всіх штатах були прийняті закони про викрадення людини, у шести з яких передбачалось покарання у вигляді смертної кари [3, с. 266]. Пізніше Президент США Річард Ніксон висловив сподівання, що Верховний суд не визнає смертну кару за цей злочин неконституційною [2, с. 360].

На федеральному рівні законодавство про кіднепінг з'явилося у США після викрадення та вбивства у 1932 році півторарічного сина відомого американського лютчика Чарльза Ліндберга,

який першим наодинці перелетів Атлантичний океан. Викрадачі висунули батькам вимогу про викуп в сумі 50 тисяч доларів, який було виплачено. Однак через десять тижнів потому знайшли тіло хлопчика, котрий, як з'ясувалось, був убитий через кілька годин після викрадення. У вчиненні цього злочину визнали винним і невдовзі стратили теслю Бруно Гауптмана. Трагедія сім'ї Ліндбергів стала сенсацією, а сам злочин – одним із найрезонансніших і найзагадковіших злочинів XX століття [4; 5]. Улітку 1932 р. Конгрес США прийняв «Федеральний закон про викрадення» (в історію увійшов як «закон Ліндберга»), який визнав перевезення викрадених людей через кордони штату федеральним злочином [6, с. 88]. У розглядуваному контексті варто зазначити, що, аргументуючи необхідність прийняття цього закону, конгресмен Кохран підкреслював: «Мій законопроект не передбачає зняття відповідальності з місцевих органів, я хочу лише, аби федеральні органи могли надати допомогу в затриманні злочинця в разі, якщо жертва перевозиться за межі штату. Клаузула про торгівлю Конституції США забороняє поліції одного штату проводити розслідування на території іншого» [3, с. 267]. Закон був включений до Зводу законів США (§ 1201 розділу 18) і відтоді в нього було внесено кілька поправок [7].

Викрадення людини (kidnapping) згідно із § 1201 може полягати у різних формах: незаконному захопленні, позбавленні свободи, заманюванні, викраденні, перевезенні, винесенні або утримуванні особи з метою одержання викупу чи винагороди (за винятком випадків, коли такі дії вчиняються батьками щодо своїх неповнолітніх дітей)¹. Викрадення людини розглядається як федеральний злочин, якщо: 1) людину перевозять із одного штату до іншого або ж за кордон; 2) такого роду дії проти людини вчинені в межах спеціальної морської і територіальної юрисдикції США; 3) такий акт здійснюється в межах спеціальної авіаційної юрисдикції, про що йдеться у § 46501 розділу 49 Зводу законів США; 4) потерпілим від викрадення є офіційний представник іноземної держави, офіційний гість чи особа, яка користується міжнародним захистом, про що йдеться у § 1116 (b) розділу 18 Зводу законів США; 5) потерпілим від цього злочину є будь-хто із службових

осіб, про яких йдеться у § 1114 розділу 18 Зводу законів США, під час виконання своїх службових обов'язків. За вчинення розглядуваного злочину винному загрожує позбавлення волі на будь-який строк або довічне ув'язнення, а в разі смерті потерпілого – смертна кара або довічне ув'язнення.

Крім того, у § 1201 Зводу законів США зазначено, що при безуспішній спробі звільнити потерпілого протягом 24 годин² після викрадення, створюється спростовна презумпція про те, що ця особа була перевезена за межі штату або держави. Це, однак, не перешкоджає федеральному розслідуванню відповідних посягань до спливу 24 годин³.

У § 1201 Зводу законів США відповідальність встановлена також за співучасть у цьому злочині і за незакінчений злочин. Передбачено, що якщо дві або більше особи вступили у змову з метою порушення цієї норми і вчинили будь-яку відкриту дію, кожен із них підлягає покаранню у вигляді позбавлення волі на будь-який строк або у вигляді довічного ув'язнення. Замах на викрадення людини карається позбавленням волі на строк до 20 років.

Федеральне кримінальне законодавство США встановлює самостійну кримінальну відповідальність (§ 1202) за отримання грошей або іншого майна (викупу) чи розпорядження ними у зв'язку із вчиненням злочину, передбаченого § 1201. За це діяння загрожує позбавлення волі на строк до 10 років та / або штраф [9].

У § 1204 Зводу законів США передбачена відповідальність за міжнародне викрадення дитини (особи, яка не досягла 16 років), замах на цей злочин або утримування дитини за межами США з наміром перешкоджати законному здійсненню батьківських прав. За вчинення цього злочину загрожує покарання у вигляді штрафу та/або тюремного ув'язнення на строк до трьох років [10].

Із викраденням людини пов'язане захоплення заручників, відповідальність за яке передбачена у § 1203 розділу 18 Зводу законів США. Цей злочин полягає в захопленні або утримуванні особи, поєднаному з погрозою вбивства, заподіяння тілесного ушкодження чи продовження утримування потерпілого з метою примусити третю особу або державну організацію виконати чи утриматися від виконання певної дії як явної чи неявної умови

¹ Останніми роками членами Конгресу було зроблено декілька спроб виключити з § 1201 цей виняток і визнати випадки, коли дитину викрадає один із батьків, федеральним злочином [3, с. 286]. Нині у США чотири з п'яти випадків викрадення дітей вчиняється членами сім'ї [8].

² Відповідний термін протягом дії закону кілька разів змінювався.

³ Конгрес надав ФБР повноваження проводити розслідування навіть у тих випадках, коли жертва була викрадена, однак не було даних про її перевезення за межі штату, у 1956 році. Відповідна поправка давала ФБР можливість розслідувати значну кількість випадків кіднепінгу. Практика йшла таким шляхом: якщо розслідування виявить, що жертва викрадення не перевозилась за межі штату чи країни, викрадач постане перед місцевим судом. Такий розподіл повноважень був чітко визначений Апеляційним судом Нью-Йорка у справі про апеляцію Анджело Д. Ламарка. Суд оголосив: «Згідно з даними про те, що викрадач не покидав територію штату, справа не відноситься до юрисдикції ФБР, тому обвинувачений передається окружній поліції (для судового переслідування)» [3, с. 275].

звільнення заручника. Покарання за цей злочин аналогічне покаранню за кіднепінг – позбавлення волі на будь-який строк або довічне ув'язнення, а в разі смерті потерпілого – смертна кара або довічне позбавлення волі. Відповідальність настає також за замах на вчинення даного діяння і за змову на його вчинення [11].

На федеральному рівні окремо регламентовано також відповідальність за викрадення президента, віце-президента США чи осіб, що їх замінюють (§ 1751 «Вбивство, викрадення та напад на президента чи співробітника його апарату» розділу 18 Зводу законів США). Це діяння карається позбавленням волі на будь-який строк або довічним ув'язненням, а в разі смерті потерпілого – стратою або позбавленням волі (на будь-який термін або довічним) [12].

Кримінальне законодавство США, як відомо, складає не лише федеральне законодавство. Кожен штат, федеральний округ Колумбія, Вільно асоційована держава Пуерто-Ріко мають власне законодавство. Значний вплив на сучасне кримінальне законодавство штатів мав Модельний (Зразковий) кримінальний кодекс (Model Penal Code) США, розроблений у 1962 р. Інститутом американського права і запропонований штатам як модельний зразок кримінального закону [13]. Цей документ не має офіційного характеру, однак він покликаний забезпечити єдність кримінального законодавства та кримінальної політики [14].

Одним із злочинів проти свободи, що виділяються цим кодексом, є викрадення людини (кіднепінг). У ст. 212.1 даного документа вказано, що особа є винною у викраденні людини, якщо вона неправомірно переміщує іншу особу з місця її проживання чи занять або на значну відстань від місця, де вона перебуває, або якщо вона неправомірно поміщає іншу особу на тривалий час в ізольоване місце з метою: а) затримати її для одержання викупу чи винагороди або як прикриття чи як заручника, або б) полегшити вчинення будь-якої фелонії чи втечі після її вчинення, або с) заподіяти тілесне ушкодження потерпілому чи іншій особі або викликати у них страх, або d) перешкодити здійсненню будь-якої державної чи політичної функції.

Згідно з Модельним КК кіднепінг є фелонією першого ступеня, якщо особа добровільно не звільнить потерпілого живим до початку розгляду справи в суді; в іншому випадку цей злочин є фелонією другого ступеня. Переміщення або поміщення в ізольованому місці є неправомірним у сенсі ст. 212.1, якщо воно вчиняється шляхом насильства, погрози чи обману або у випадках, коли мова йде про особу, що не досягла 14 років, чи особу недієздатну, – якщо воно вчиняється без згоди батьків, опікуна чи іншої особи, відповідальної за її благополуччя [13].

Отже, Модельний КК США викрадення людини пов'язує не лише з її неправомірним *переміщенням* з місця перебування, а й з неправомірним *поміщенням* іншої особи на тривалий час в ізольоване місце. У цьому контексті варто вказати на те, як у даному кодексі сформульовано норми про відповідальність за обмеження свободи (ст. 212.2) і за неправомірне позбавлення свободи (ст. 212.3). Відповідно до ст. 212.2, особа вчиняє фелонію третього ступеня, якщо вона завідомо: а) неправомірно обмежує свободу іншої особи за обставин, що загрожують їй отриманням тяжкого тілесного ушкодження; б) утримує іншу особу в стані недобровільного рабства. Стаття 212.3 передбачає, що особа вчиняє місдимінон, якщо вона неправомірно обмежує свободу іншої особи в такий спосіб, що вона виявляється значною мірою обмеженою. Отже, можна зробити висновок, що в поняття «викрадення людини» укладачі Модельного КК США вклали і викрадення людини у власному розумінні цього слова (тобто позбавлення свободи, поєднане з її переміщенням), і просте позбавлення людини свободи. Таким самим є підхід законодавців деяких штатів. Наприклад, кримінальні кодекси штатів Коннектикут і Невада визначають викрадення людини як її утримування з наміром перешкодити її звільненню, або утримування людини в місці, де вона навряд чи буде знайдена, або ж утримування з використанням фізичної сили чи залякування; утримування, своєю чергою, визначається як обмеження рухів умисно і неправомірно в такий спосіб, що суттєво обмежується свобода людини, шляхом переміщення її з місця на місце або ж утримування в місці, де обмеження почалося чи куди вона була переміщена без її згоди [15, с. 55]. Водночас кримінальні кодекси деяких штатів передбачають самостійну відповідальність і за викрадення людини, і за незаконне позбавлення свободи (наприклад, ст. ст. 135.00–135.30 КК штату Нью-Йорк [16], ст. 20.02 і ст. 20.03 КК штату Техас [17, с. 173–175]).

Як відзначає І.Д. Козочкін, практично у всіх кримінальних кодексах штатів цей злочин трактується широко. Зокрема, вони, як правило, не згадують ознаку «переміщення» на якусь територію. Виняток становить лише КК штату Каліфорнія, котрий при визначенні кіднепінгу говорить про перевезення викраденої людини «в іншу країну, інший штат, інше графство чи в іншу частину того ж графства» (§ 207) [2, с. 360–361]. Відповідна вказівка, утім, видається дещо дивною, адже, як відзначалося вище, якщо людину незаконно перевозять із одного штату до іншого або ж за кордон, то це дає підстави розглядати таке посягання як федеральний злочин.

Як зазначалося вище, Модельний КК США пропонує вважати кіднепінгом неправомірне переміщення іншої особи «на значну відстань від

місця, де вона перебуває». Однак ця рекомендація була прийнята небагатьма штатами, серед яких Пенсільванія (§ 2901). Найчастіше ж у кримінальних кодексах штатів відстань взагалі не вказується. Як зауважує І.Д. Козочкін, чимало американських суддів вважають, що значення має сам факт переміщення, а не відстань, на яку потерпілий був віддалений від місця свого перебування [2, с. 361].

З точки зору законодавців різних штатів неоднаковим є значення способу вчинення розгляданого злочину для його кваліфікації. У кримінальних кодексах одних штатів (наприклад, КК штату Нью-Йорк) взагалі не вказуються способи вчинення цього злочину, в інших – сказано, що викраденням людини є діяння, вчинюване шляхом застосування сили чи залякування (§ 207 КК штату Каліфорнія) або під загрозою застосування смертельної фізичної сили (§ 13 А-6-44 КК штату Алабама), у третіх (КК штату Техас, штату Вісконсин) – наводиться ширший перелік способів вчинення даного злочину (окрім фізичного та психічного насильства, обман, переконання та інше) [2, с. 361–362].

У кримінальних кодексах більшості штатів не вказується форма вини при вчиненні викрадення людини, хоча, як відзначає І.Д. Козочкін, суди, як правило, вимагають доказів умисного вчинення даного діяння [2, с. 362]. Окремі ж законодавці її вказують. Так, у ст. 20.03 КК штату Техас зазначається, що «особа вчиняє посягання, якщо вона умисно чи усвідомлено викрадає іншу особу» [17, с. 174].

Звичною для кримінального законодавства штатів є диференціація відповідальності за розглядуване діяння. Так, відповідно до ст. 20.04 КК штату Техас викрадення людини визнається вчиненим при обтяжуючих обставинах, якщо воно скоєно з наміром: 1) утримання особи з метою одержання викупу чи винагороди; 2) використання її як живого щита або заручника; 3) сприяти вчиненню фелонії чи втечі після замаху на вчинення або ж скоєння фелонії; 4) заподіяти їй тілесну шкоду чи вчинити насильство або здійснити зловживання сексуального характеру; 5) тероризувати її чи третю особу; 6) втручання у здійснення будь-якої виконавчої чи політичної функції, а також вчинення цього злочину 7) із застосуванням чи демонстрацією смертоносної зброї [17, с. 175–176].

У кримінальних кодексах деяких штатів викрадення людини поділяється на ступені, зазвичай – на два. Наприклад, основний склад викрадення людини у КК штату Нью-Йорк (§ 135.20) є викраденням 2-го ступеня і фелонією класу В і карається позбавленням волі на строк до 25 років. Викрадення людини 1-го ступеня (кваліфіковані види) є фелонією класу А і карається позбавленням волі аж до довічного або навіть смертною ка-

рою [2, с. 362, 363; 16]. Натомість основний склад викрадення людини, за КК штату Техас, є фелонією третього ступеня (карається позбавленням волі на строк до 10 років), а кваліфіковані його види (за винятком випадків, коли потерпілий був добровільно звільнений у безпечному місці; це фелонія другого ступеня) є фелонією першого ступеня [17, с. 175–176].

Отже, зміст поняття «кіднепінг» у кримінальному праві США зазнав певної еволюції. Сьогодні це діяння може полягати в різних формах, причому про переміщення людини в кримінальному законодавстві штатів часто навіть не згадується. У поняття «викрадення людини» укладачі Модельного КК США, а також законодавці окремих штатів вклали і викрадення людини у власному розумінні цього слова (тобто позбавлення свободи, поєднане з її переміщенням), і «звичайне» позбавлення людини свободи. З огляду на це межа між викраденням людини і незаконним позбавленням свободи за законодавством різних штатів визначається по-різному й іноді є доволі нечіткою.

Література

1. Савченко А.В. Кримінальне законодавство України та федеральне кримінальне законодавство Сполучених Штатів Америки: комплексне порівняльно-правове дослідження: монографія. К.: КНТ, 2007. 596 с.
2. Козочкин И.Д. Уголовное право США: успехи и проблемы реформирования. СПб.: Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2007. 478 с.
3. Оганян Р.Э. Криминологическая теория и практика предупреждения преступлений, связанных с похищением людей: дисс. ... д-ра юрид. наук: спец. 2.00.08. Москва, 2002. 328 с.
4. Ракитин А.И. Ребенок Линдберга. Загадочные преступления прошлого. URL: http://murders.ru/Lin_son_1.html.
5. Соковенина Е. Смотрите, вон он летит! Частный корреспондент. URL: http://www.chaskor.ru/article/smotrite_von_on_letit_22115
6. Левин Я.А. ФБР и внутренняя безопасность США в 1908–1941 гг.: дисс. ... канд. истор. наук: спец. 07.00.03. Самара, 2016. 210 с.
7. 18 U.S. Code § 1201 – Kidnapping. Legal Information Institute. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/1201>.
8. How many people are kidnapped each day in the US? Quora. URL: <https://www.quora.com/How-many-people-are-kidnapped-each-day-in-the-US>.
9. 18 U.S. Code § 1202 – Ransom money. Legal Information Institute. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/1202>.
10. 18 U.S. Code § 1204 – International parental kidnapping. Legal Information Institute. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/1204>.
11. 18 U.S. Code § 1203 – Hostage taking. Legal Information Institute. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/1203>.
12. 18 U.S. Code § 1751 – Presidential and Presidential staff assassination, kidnapping, and assault; penalties. Legal Information Institute. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/1751>.
13. Model Penal Code. Official draft and explanatory notes. ICLA. Philadelphia: The American Law Insti-

tute, 1985. URL: <http://www.icla.up.ac.za/images/un/use-of-force/western-europe-others/United-StatesofAmerica/Model%20Penal%20Code%20United%20States%20of%20America%201962.pdf>.

14. Козочкин И.Д. 35-летие Примерного уголовного кодекса – годы успехов и неудач в реформировании американского уголовного права. Государство и право. 1998. № 12. С. 82–87.

15. Амосов А.Е. Незаконное лишение свободы в уголовном праве России (виды и характеристика): дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. Владимир, 2008. 199 с.

16. New York Penal Law. New York State Law. URL: <http://yupcrime.com/penal.law/article135.htm>.

17. Уголовный кодекс штата Техас / науч. ред. и предисловие И.Д. Козочкина. СПб.: Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2006. 576 с.

Анотація

Андрушко А. В. Кримінально-правова протидія викраденню людей у США. – Стаття.

У статті досліджено особливості кримінально-правової протидії викраденню людей у США. Розглянуто законодавство про кримінальну відповідальність за кіднепінг на рівні федерації та на рівні штатів. Зроблено висновок про те, що межа між викраденням людини і незаконним позбавленням її свободи (загальна норма) за законодавством різних штатів визначається по-різному й іноді є доволі нечіткою.

Ключові слова: злочини проти свободи, викрадення людини, кіднепінг, незаконне позбавлення волі.

Аннотация

Андрушко А. В. Уголовно-правовое противодействие похищению людей в США. – Статья.

В статье исследованы особенности уголовно-правового противодействия похищению людей в США. Рассмотрено законодательство об уголовной ответственности за киднеппинг на уровне федерации и на уровне штатов. Сделан вывод о том, что грань между похищением человека и незаконным лишением его свободы (общая норма) по законодательству различных штатов определяется по-разному и иногда она довольно нечеткая.

Ключевые слова: преступления против свободы, похищение человека, киднеппинг, незаконное лишение свободы.

Summary

Andrushko A. V. Criminal law counteraction to kidnapping in USA. – Article.

The article researches on peculiarities of criminal law counteraction to kidnapping in the United States of America. It considers legislation on criminal liability for kidnapping on both federal and states level. The article concludes that the distinction between kidnapping and unlawful deprivation of freedom (general norm) is defined differently in legislation of states and sometimes is quite vague.

Key words: crimes against freedom, abduction, kidnapping, unlawful deprivation of freedom.